

Київський університет імені Бориса Грінченка

Л. В. Орел, О. М. Калашник

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Навчальний посібник

Харків
«Право»
2021

УДК 347
О-65

Автори:

Орел Л. В., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри публічного та приватного права Київського університету імені Бориса Грінченка – частина 1; додаток 1; додаток 3;

Калашник О. М., кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного та приватного права Київського університету імені Бориса Грінченка – частина 2; додаток 2; додаток 4

Рецензенти:

Довгерт А. С., доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України, професор кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Харитонов Є. О., доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Заїка Ю. О., доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету права
та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол №2 від 23 березня 2021 р.)*

Орел Л. В.

О-65 Цивільне право та процес : навч. посіб. / Л. В. Орел, О. М. Калашник. – Харків : Право, 2021. – 424 с.
ISBN 978-966-998-221-6

У навчальному посібнику «Цивільне право та процес» викладено основні положення цивільного права та процесу в Україні. У доступній для ознайомлення та вивчення формі розглянуто зміст усіх інститутів цивільного права та процесу. Видання містить коротку характеристику всіх тем курсів цивільного права та процесу, питання і тести для самоконтролю, практичні завдання, сценарій модельного судового засідання, схеми для полегшення засвоєння матеріалу.

Посібник розрахований на студентів і викладачів спеціальності «Право», може бути корисним юристам-практикам.

УДК 347

ISBN 978-966-998-221-6

© Орел Л. В., Калашник О. М., 2021
© Видавництво «Право», 2021

ЗМІСТ

Список умовних скорочень	6
Передмова	7

Частина 1

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Змістовий модуль 1	9
Тема 1. Цивільне право, законодавство, правовідносини	9
Тема 2. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин	12
Тема 3. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.....	15
Тема 4. Об'єкти цивільних правовідносин	18
Тема 5. Правочини	20
Тема 6. Представництво	23
Тема 7. Строки і терміни	26
Тема 8. Здійснення і захист цивільних прав	29
Тема 9. Поняття та види особистих немайнових прав	33
Тема 10. Права, що забезпечують природне існування фізичної особи.....	36
Тема 11. Права, які забезпечують соціальне існування особи.....	39
Тема 12. Поняття та види права власності	45
Тема 13. Здійснення та захист права власності.....	48
Тема 14. Речові права на чуже майно	50
Модульний контроль до змістового модуля 1	53
Змістовий модуль 2	61
Тема 15. Поняття та види інтелектуальної власності	61
Тема 16. Поняття та види спадкування.....	64
Тема 17. Поняття та види зобов'язань	67
Тема 18. Поняття та види договору	76
Тема 19. Договори з передачі майна у власність.....	81
Тема 20. Договори про передачу майна в користування	84
Тема 21. Договори про надання послуг	88
Тема 22. Договори про виконання робіт	95
Тема 23. Відшкодування шкоди в цивільному праві.....	101
Модульний контроль до змістового модуля 2	117
Список джерел.....	123

Частина 2
ЦИВІЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Змістовий модуль 1	129
Тема 1. Уведення в цивільне процесуальне право	129
Тема 2. Цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у справі	151
Тема 3. Цивільний процесуальний статус осіб, які є іншими учасниками цивільного процесу.....	161
Тема 4. Цивільна юрисдикція. Підсудність цивільних справ	167
Тема 5. Докази та доказування у цивільному судочинстві.....	178
Тема 6. Строки в цивільному судочинстві.....	193
Тема 7. Судові витрати в цивільному судочинстві.....	196
Тема 8. Заходи процесуального примусу в цивільному судочинстві	205
Модульний контроль до змістового модуля 1	209
Змістовий модуль 2	216
Тема 9. Наказне провадження. Окреме провадження.....	216
Тема 10. Позовне провадження.....	239
Тема 11. Судовий розгляд цивільної справи в суді першої інстанції.....	267
Тема 12. Ускладнення, що виникають під час судового розгляду цивільної справи. Фіксування цивільного процесу	271
Тема 13. Судові рішення у цивільному процесі	277
Тема 14. Перегляд судових рішень у цивільних справах в апеляційному порядку	282
Тема 15. Перегляд судових рішень, які набрали законної сили, в цивільному процесі.....	289
Тема 16. Виконавче провадження у цивільній справі. Відновлення втраченого судового провадження у цивільній справі.....	294
Модульний контроль до змістового модуля 2	303
Список джерел.....	304

Тестові завдання.....	312
Термінологічний словник.....	336
<i>Додаток 1. Індивідуальна робота.....</i>	<i>341</i>
<i>Додаток 2. Сценарій судового засідання .....</i>	<i>346</i>
<i>Додаток 3. Ментальні карти з цивільного права.....</i>	<i>357</i>
<i>Додаток 4. Схеми з цивільного процесуального права .....</i>	<i>385</i>

Список умовних скорочень

ЦК, ЦКУ, ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК, ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України
ГК, ГКУ, ГК України	– Господарський кодекс України
СК, СКУ, СК України	– Сімейний кодекс України
ЗК, ЗКУ, ЗК України	– Земельний кодекс України
ЖК	– Житловий кодекс УРСР
ГПК, ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
КПК, КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КАС	– Кодекс адміністративного судочинства України
МКР	– модульна контрольна робота

Передмова

Навчальний посібник підготовлено відповідно до програм курсів цивільного права України та цивільного процесуального права України і складено з урахуванням навчальних програм для закладів вищої освіти на основі чинного цивільного та цивільного процесуального законодавства України й існуючих правових теорій і практик.

Автори ставили собі за мету висвітлити основні засади цивілістики та процесуальних аспектів, їх основні принципи, головні поняття і категорії, зазначені у ЦК України та ЦПК України.

Аналізуючи проблеми цивільного права та процесу, автори виходили із того, що приватноправові засади є втіленням сучасних поглядів і концепцій розвитку цивільного права, а цивільно-правові спори становлять чи не найбільшу категорію справ, що розглядаються судами України.

Навчальний посібник складається із двох частин: частина 1 «Цивільне право України» та частина 2 «Цивільне процесуальне право України». Кожна із частин навчального посібника поділяється на два змістові модулі.

У частині 1 опрацьовано: загальні положення цивільного права; концепції фізичних осіб, юридичних осіб; об'єкти цивільних правовідносин; правочини; представництво; строки і терміни; здійснення і захист цивільних прав; поняття та види особистих немайнових прав; права, що забезпечують природне існування людини; права, які забезпечують соціальне існування особи; поняття та види права власності; здійснення та захист права власності; речові права на чуже майно; поняття та види інтелектуальної власності; поняття та види спадкування; поняття та види зобов'язань; поняття та види договору; договори з передачі майна у власність; договори про передачу майна в користування; договори про надання послуг; договори про виконання робіт; відшкодування шкоди в цивільному праві.

У частині 2 розкрито: основні засади цивільного процесуального права; цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у справі; цивільний процесуальний статус осіб, які є іншими учасниками цивільного процесу; цивільну юрисдикцію; підсудність цивільних справ; докази та доказування;

строки в цивільному судочинстві; судові витрати; заходи процесуального примусу; наказне провадження; окреме провадження; позовне провадження; судовий розгляд цивільної справи в суді першої інстанції; ускладнення, що виникають під час судового розгляду цивільної справи; фіксування цивільного процесу; судові рішення у цивільному процесі; перегляд судових рішень у цивільних справах в апеляційному порядку; перегляд судових рішень, які набрали законної сили; виконавче провадження у цивільній справі; відновлення втраченого судового провадження.

Зміст включених до тексту навчального посібника тем відображає концептуальні положення науки цивільного права та цивільного процесу в Україні. Після кожної теми подано теоретичні питання та практичні завдання. У кінці кожного змістового модуля наведено завдання для виконання модульних контрольних робіт. Кожна із частин навчального посібника завершується списком джерел. Наприкінці навчального посібника надано тестові завдання із цивільного процесуального права України. Додатки до посібника містять завдання для самостійної роботи; сценарій судового засідання та таблиці до викладених тем.

Автори зверталися до законодавства України та зарубіжних країн, матеріалів судової практики й аналізу окремих теоретичних проблем цивільного права та процесу України. Також були враховані рекомендації та побажання стейкхолдерів, висловлені в ході обговорень, читання лекційних курсів та проведення практичних і семінарських занять із цивільного права та процесу.